

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ: ВІКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Лариса Журавльова

доктор психологічних наук, професор

Вікторія Кущик

студентка 7 курсу

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЕМПАТІЇ ТА АСЕРТИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У публікації подано результати теоретичного та експериментального дослідження розвитку чинників емпатії та асертивності особистості в юнацькому віці, а також взаємозв'язок емоційного аспекту емпатії з асертивною поведінкою в юнацькому віці. Доводиться що, емпатія є чинником розвитку асертивності, а також асертивної поведінки в юнацькому віці.

Ключові слова: інтегральна емпатія, форми емпатії, асертивність, онтогенетична динаміка, чинники асертивності.

У юнацькому віці люди прагнуть до самостійності, стають більш самостійними, цілеспрямованими, впевненими в собі і в своїх вчинках, емпатійним та співчутливими. Емпатійність з асертивною поведінкою допомагає їм адекватно відображати стан іншої людини, її внутрішній світ, знаходити спільно інтереси та позиції, проявляти толерантність, не порушувати права інших людей, знаходити альтернативні рішення в певних проблемах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепції асертивності сформувалося на прикінці 50-х років і почали розвиватися на початку 60-х років ХХ століття впрацях американського психолога А. Солтера. У його теоріях асертивна поведінка розглядалася як конструктивний та найбільш оптимальний спосіб міжособистісної взаємодії, на протигагу двом відомим деструктивним способам – агресії та маніпулюванню.

Асертивна поведінка посилює значущість особистості вміння йти до своєї цілі але не зачипати інтереси особистості. Новим напрямом зацікавилися і підтримали, такі психологи як Т. Новак, Р. Алберті, Д. Вольпе. А. Ланге, А. Лазарус, Є. Круковіч, В. Капоні, Є. Кристоф. К. Келлі, М. Емонста ін.

Тема дана є актуальною, так як асертивність відіграє неабияку роль в житті людини. Асертивність є особливою здатністю людини, яка забезпечує соціальну адаптацію, вміння спілкуватися спілкування з іншими.

Цікаво дізнатися, що саме, або ж які чинники впливають на розвиток асертивності, дослідити чи впливає емпатія на її розвиток. Адже емпатія є такою властивістю особистості, що допомагає співпереживати та відчувати настрої іншої людини, спілкуватися й це впливає на впевненість у собі особистості.

Вивченням емпатії займалися В.В.Бойко, А.К. Бохарт, А.П. Васильковим, Л.П.Журавльова, Л.П.Калінінський. Емпатія як безперечно позитивне ставлення до іншого означає таке духовне єднання особистостей, коли одна людина настільки проникає почуттями іншого, що тимчасово уподібнюється з ним, коли об'єктом емоційної сприйнятливості людини стають переживання інших людей безвідносно до особистого блага.

За дослідженнями Л.П. Журавльової, в умовах адекватної соціальної ситуації розвитку підлітковий та юнацький вік (вік дорослішання) є дуже важливим для позитивної динаміки емпатії, інтеграції її в особистісну якість. У цьому віці відбувається становлення емпатійності як вікової особливості особистості [2, с. 154-161]. А у юнацькому віці емпатія стає інтегральною характеристикою особистості у якій проявляється її ставлення до світу, людей і до власної особи; розвиваються її найвищі форми. Під інтегральною емпатією авторка розуміє цілісне, ієрархічно структуроване, багатовимірне утворення. Її феноменологічною основою є відображення світу переживань іншої людини і трансформація цих переживань у власні. [1, с. 292 – 293].

Дослідження проводилося на базі Житомирського технологічного коледжу. Загальна вибірка складала 180 осіб: 63 студенти віком від 15 до 18 років (ранній юнацький вік) та 117 студентів (зрілий юнацький вік) віком від 18 до 19 років. З метою дослідження інтегральної емпатії та її форм використовувався «Тест на визначення інтегральної емпатії у підлітків та юнаків» Л.П.Журавльової [3], Асертивності – (Тест–опитувальник рівня асертивності), модифікований В. Каппоні, Т. Новак [4], Тест Якубовського за допомогою можливо виявити у людини рівень впевненості у собі [5], Самоактуалізаційний тест (Л. Я. Гозман, М. В. Кроз) [6], Тест (Опитувальник життєвої позиції Е. Берн) спрямований на виявлення основних життєвих позицій випробуваного [7], Тест Кеттелла 16 визначає її внутрішню сутність і поведінку та розкриває наявний у людини рівень впевненості у собі [8], Тест К. Томас (поведінка в конфліктній ситуації) регулювання конфліктів, базовими вимірами якої є кооперація, що пов'язана з увагою до інтересів інших людей, що залучені до конфлікту, та наполегливість, для якої властивий акцент на особистих інтересах [9].

Для знаходження взаємозв'язків між компонентами обох феноменів використовувався лінійний кореляційний аналіз Пірсона.

Результати дослідження, та їх обговорення.

Згідно даного дослідження визначалися особливості взаємозв'язків між показниками емпатії та компонентами асертивності та її чинниками у юнацькому віці. З цією метою було використано метод лінійної кореляції Пірсона. Досліджувалося 90 дівчат.

Було виявлено достовірні взаємозв'язки між ($r=0,177;p\leq 0,10$) антиемпатією – ти хороший я поганий ($r=0,177;p\leq 0,10$). Вивчає в собі проблему невпевненої в собі особистості. Внутрішнє сприяння – ти хороший я поганий ($r=0,173;p\leq 0,10$). Рідко проявляючи добру волю до людей що їх оточують, Інтегральна–ти хороший я поганий ($r=-0,194;p\leq 0,10$). Не стримана в спілкуванні особистість, важко контролює свої емоції. Співпереживання–впевненість ($r=0,173;p\leq 0,10$). Висловлює співпереживання але усвідомлює що віна робить в даний момен і впевнена в своїх вчинках. Внутрішнє сприйняття–впевненість ($r=-0,211;p\leq 0,05$). Важко сприймаються внутрішні емоції і винаєкає дисонанс, людина коливається між впевненою поведінкою та невпевненою вона не може знайти «золоту середину». Співпереживання–суперництво ($r=-0,190;p\leq 0,10$). Співпереживає але суперечить своїм особистісним характеристикам, які не дозволяють їй поступитися своїх певних цілях. Співчуття–суперництво ($r=-0,174;p\leq 0,10$). Я у виграші а ти в програвші дана поведінка на користь собі і своїм особистісним інтересам. Антиемпатія–співпраця ($r=-0,194;p\leq 0,10$). Людина робить вигляд що допомагає своєму другові але це не так тобто не налагоджена співпраця. Індиферентність–співпраця ($r=0,204;p\leq 0,05$). Налагоджена співпраця в кожен може допомогти без якихось корисливих намірів. Аниемпатія–інтелект ($r=-0,177;p\leq 0,10$). Властива конкретність і деяка ригідність мислення проявляється емоційна дезорганізація мислення. Індиферентність–емоційна стійкість ($r=-0,193;p\leq 0,10$). Стримана,працелюбна, емоційно зріла, реалістично налаштована,краще здатна наслідувати, характеризується стійкістю інтересів, відсутня нервова втома. Інтегральна–підпорядкованість ($r=-0,262;p\leq 0,02$). Залежність від людей, немає схильності прийняти рішення, їй більше притаманна поведінка що б за неї все вирішували.

Згідно даного дослідження визначалися особливості взаємозв'язків між показниками емпатії та компонентами асертивності та її чинниками у юнацькому віці. З цією метою було використано метод лінійної кореляції Пірсона. Досліджувалося 90 хлопців. Згідно даного дослідження визначалися особливості

взаємозв'язків між показниками емпатії та компонентами асертивності та її чинниками у юнацькому віці. З цією метою було використано метод лінійної кореляції Пірсона. У такий спосіб було виявлено достовірні взаємозв'язки між співпереживання–хороший хороший ($r=0,175$; $p\leq 0,10$). Проявляє в процесі взаємодії з іншими добру волю, не вимагає нічого взамін також має ознаки співпереживання. Індиферентність–суперництво ($r=0,180$; $p\leq 0,10$). Не вміє поступитися своїм інтересам, цілям, йде до кінця вперто не дивлячись нінащо головний тільки я. Співчуття–компроміс ($r=0,198$; $p\leq 0,10$). Вирішення суперечок на користь двох сторін, уміння поступитися тобто бути мудрим в своїх рішеннях. Індиферентність–адекватність самооцінка ($r=0,198$; $p\leq 0,10$). Чим вище оцінка за цим фактором, тим більшою мірою людині властиво завищувати свої можливості і переоцінювати себе, скептично налаштована, холодна стосовно оточуючих, любить бути на самоті, не має близьких друзів. Альтруїстичність–товариськість ($r=0,206$; $p\leq 0,05$). Відкрита і добросердна, товариська і добродушна, їй властива природність і невимушеність у поведінці, уважність, доброта, м'якосердність у стосунках. Індиферентність–інтелект ($r=-0,214$; $p\leq 0,05$). Властива конкретність і деяка ригідність мислення. Співпереживання–підпорядкованість ($r=-0,216$; $p\leq 0,05$). Часто виявляється залежною від людей, бере провину на себе, має відчуття тривоги щодо своїх можливих помилок. Співчуття–підпорядкованість ($r=-0,245$; $p\leq 0,02$). Властива тактовність в словах, безмовність, шанобливість, покірність до повної пасивності. Індиферентність–стриманість ($r=-0,229$; $p\leq 0,05$). Турбується про майбутнє, очікує невдач, боязливість у прийнятті рішень. Сприйняття не на шкоду собі–підвласність почуттям ($r=-0,236$; $p\leq 0,05$). Осмислення додержання норм і правил поведінки, наполегливість у досягненні мети, точність, відповідальність, ділова спрямованість. Інтегральна–підвласність почуттям ($r=0,175$; $p\leq 0,10$). Фактор визначає, наскільки різні норми і заборони регулюють поведінку і стосунки людини з оточенням.

Висновки. Молоді люди стають більш самостійними, впевненими в собі, цілеспрямованими, відповідальними за власні рішення, співчутливими та емпатійними. У юнацькому віці спостерігається позитивна динаміка інтегральної емпатії та асертивності.

Емпатія допомагає адекватно відображати внутрішній світ іншої людини, проявляти до нього взаєморозуміння, толерантність, знаходити спільні інтереси та позиції. Виявлено статеві відмінності у проявах емпатії: хлопці, порівняно з дівчатами, є більш агресивними, байдужими, меншою мірою реально допомагають в емпатогенній ситуації та однаково з дівчатами проявляють альтруїстичну поведінку.

Список використаних джерел

1. Журавльова Л.П. Психологія емпатії / Л.П.Журавльова: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 328 с.
2. Журавльова Л.П. Діагностика форм та типів емпатії / Л.П.Журавльова // Психологія. Зб. наук. праць НПУ ім. М.Драгоманова. – Сер. № 12. Психологічні науки. – 2010. – № 31(55). – С. 154 – 161.
3. Журавльова Л. П., Коломієць Т. В. Емпатійна детермінація когнітивних стилів міжособистісної взаємодії у юнацькому віці //Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. ГС Костюка АПН України. – 2013. – №. 1. – С. 104-112.
4. Журавльова, Л. П., Лучків, В. З. (2016) Age features of gender difference of the empathy determination of assertiveness in adolescence. Actual questions and problems of development of social sciences. pp. 179-180.
5. Lange A., Jakubowski P. Responsible assertive behavior. Champaign: Reseach, 1976. - p.231.
6. Гозман Л.Я. Самоактуализационный тест / Л.Я.Гозман, М.В.Кроз, М.В.Латинская. – М. : Рос. пед. агентство, 1995. – 43 с.
7. Опросник жизненной позиции [Электронный ресурс] // А. Я. Психология (azps.ru):[web-сайт]. 21.07.2009. – Режим доступа: <http://azps.ru/tests/kit/ojp.html> (21.07.2009).
8. Сборник психологических тестов. Часть I: Пособие / Сост. Е.Е.Миронова – Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2005. – 155 с. (с. 100-120)
9. Дана методика тесту адаптована Гришиній. Наводиться по: "В. Р. Малкіна-Пух. ПСИХОСОМАТИКА. ДОВІДНИК ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА", 2003. – 273с. (с. 100-133).

Ганна Пирог

кандидат філософських наук, доцент

Ольга Мельник

студентка 6 курсу

ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ РАНЬОГО ДОРОСЛОГО ВІКУ

Тема сенсу життя відноситься до вічних екзистенціальних проблем людства; психологію цікавлять, насамперед, питання формування сенсу життя в індивідуальному розвитку, як і під впливом яких чинників воно відбувається. В сучасних умовах, коли трансформуються традиційні форми комунікації між людьми, недостатньо вивченим є питання впливу сучасних форм спілкування, зокрема соціальних мереж, на формування смислу життя людини.